

STUDIJA SLUČAJA

IZGRADNJA POSTROJENJA ZA PRERADU OTPADNIH VODA NA DIVČIBARAMA

GRAD VALJEVO

I UVOD

Iako različita od prethodnih studija slučajeva, jer se u njoj nismo prevashodno bavili određenim postupkom javne nabavke i nedostacima utvrđenim u okviru njega, i ova studija slučaja je, kao i gotovo sve druge napisane u okviru projekta: „*Ka efikasnijem sistemu javnih nabavki u Srbiji*”, ukazala na veliku neodgovornost vlasti u trošenju javnih sredstava, ali i na nešto možda još važnije – potpunu nebrigu države po pitanju zaštite životne sredine.

II GLAVNI NALAZI

- I pored toga što nema rešeno pitanje kanalizacije i prečišćavanja otpadnih voda, na Divčibarama se poslednjih godina intenzivno grade novi objekti (kuće, hoteli, apartmani);
- Veliki broj objekata nije povezan na kanalizacionu mrežu, a oni objekti koji su povezani svoje otpadne vode ispuštaju direktno u reke zbog nepostojanja postrojenja za preradu otpadnih voda;
- Primarna kanalizaciona mreža na Divčibarama izgrađena je pre skoro 60 godina i od tada nije obnavljana;
- Pre nekoliko godina izgrađen je deo nove primarne kanalizacione mreže u centru Divčibara, s tim da nije urađen krak od centra prema mestu gde se nalazi veliki broj turističkih objekata. Takođe, nije izgrađena ni sekundarna kanalizaciona mreža;
- Prvo postrojenje za preradu otpadnih voda na Divčibarama je izgrađeno pre oko 45 godina, ali je radilo samo godinu dana pošto je imalo opremu predviđenu za primorska a ne planinska mesta, pa nije izdržalo prvu zimu;
- Ministarstvo trgovine, turizma i usluga je pre oko 15 godina poklonilo gradu Valjevu tehničku dokumentaciju za izgradnju kanalizacije i novog postrojenja za preradu otpadnih voda na Divčibarama, sa ciljem da se do 2010. godine realizuje projekat izgradnje kanalizacije i pratećih postrojenja. Ovu dokumentaciju je uradio Saobraćajni institut CIP i ona je plaćena oko 11,3 miliona dinara. Po priznanju sadašnjeg gradonačelnika Valjeva, dokumentacija je završila u fioci i projekat nikada nije realizovan;
- Tokom 2020. godine, uprkos postojanju gotovog projekta, grad Valjevo je sproveo javnu nabavku za izradu projektno-tehničke dokumentacije za postrojenje za preradu otpadnih voda na Divčibarama. Postupak je, međutim, obustavljen jer je Građevinski fakultet u Beogradu uputio niz zamerki na Studiju o izvodljivosti i dopunu ove studije, koje su predstavljale osnov za izradu konkursne dokumentacije;
- Godinu dana kasnije ponovo je sproveden isti postupak javne nabavke, u kom je ugovor u iznosu od skoro 15 miliona dinara bez PDV-a dodeljen grupi ponuđača na čijem je čelu Saobraćajni institut CIP;
- Prema rečima gradonačelnika Valjeva, bilo je potrebno „inovirati” staru dokumentaciju koju je Saobraćajni institut uradio pre 15 godina i to zbog promena na terenu, ali je dobar deo te dokumentacije iskorišćen prilikom pripreme novog projekta;
- U ovom trenutku nije poznato da li je Saobraćajni institut CIP završio „unapređenu” verziju svoje stare tehničke dokumentacije, ali je sasvim izvesno da Divčibare i dalje

nemaju postrojenje za preradu otpadnih voda sa pripadajućom kanalizacijom, niti je poznato kada će početi radovi na njihovoj izgradnji.

III OPIS SLUČAJA

Divčibare su poznati turistički centar na planini Maljen u blizini Valjeva. Zbog svog položaja na oko 950 metara nadmorske visine, blizine visokih vrhova koji ga okružuju i štite od vetra kao i zbog klimatskih karakteristika, ova oblast svojevremeno je proglašena za vazдушnu banju. Takođe, Klimatološki institut Srbije je 1963. godine proglasio Divčibare za „klimatsko lečilište”, s obzirom da boravak na ovoj planini može povoljno delovati na osobe sa astmom, bronhitisom i neurovegetativnim poremećajima, a blagotvorno deluje i na oporavak posle akutnih infektivnih bolesti i pneumonije.

Na žalost, sve navedene prednosti Divčibara u poslednje vreme su dovedene u pitanje. Naime, Divčibare godinama unazad doživljavaju „građevinski bum”, a da pri tome nemaju rešeno pitanje kanalizacije i prečišćavanja otpadnih voda. Ukoliko na Divčibarama bude nastavljena gradnja hotela i apartmanskih objekata bez rešenja ovog velikog problema, ovom turističkom centru sasvim izvesno preči ekološka katastrofa.

Postojeća kanalizaciona mreža na Divčibarama izgrađena je krajem šezdesetih godina prošlog veka u ukupnoj dužini od 3.685 metara, bez stabilizacije. S obzirom da nije obnavljana, ova stara kanalizaciona mreža je danas delimično potonula, dok je veliki broj deonica van funkcije i u ovom momentu predstavlja ozbiljan izvor zagađenja životne sredine. Veliki broj objekata nije povezan na kanalizacionu mrežu, već svoje otpadne vode direktno ispuštaju u rečni tok Crne Kamenice.

Tokom 2018. i 2019. godine izgrađeni su delovi nove primarne kanalizacione mreže u zoni centra Divčibara do lokacije „BioDisk” uređaja (budućeg postrojenja za preradu otpadnih voda) u dužini od 1.085 metara, kao i severozapadni krak od odmarališta „Stevan Filipović” do centra Divčibara u dužini od 1.576 metara. Međutim, nije urađen krak primarne kanalizacione mreže od centra Divčibara ka Kaoni gde se nalazi više velikih naselja i turističkih objekata, tako da se otpadne vode talože u centru Divčibara, u malom jezeru pored crkve, na kraju potoka Žujan koji se uliva u Crnu Kamenicu. Osim toga nije urađena ni sekundarna kanalizaciona mreža, pa veliki broj objekata nije priključen na novoizgrađenu primarnu mrežu, a nije zamenjena ni stara i dotrajala kanalizaciona mreža.¹

Štaviše, prema urbanističkim uslovima je sve do sredine 2021. godine bilo moguće izgraditi turistički objekat bez priključka na kanalizacionu mrežu, uz obaveznu izgradnju septičke jame za odvod otpadnih i fekalnih voda.

¹ <https://www.kolubarske.rs/sr/vesti/valjevo/11066/>

Od sredine 2021. godine pribeglo se nekakvom prelaznom rešenju. Naime, u skladu sa Zakonom o planiranju i izgradnji, doneta je odluka da se građevinske dozvole za Divčibare izdaju samo investitorima koji potpišu ugovor sa JKP Vodovod o zajedničkoj izgradnji nedostajuće kanalizacione mreže. U skladu sa ovim Zakonom, investitori mogu da zaključe ugovor sa javnim preduzećem o izgradnji nedostajuće infrastrukture i na taj način obezbede da se objekat koji grade priključi na kanalizacionu mrežu. Tako je zapravo deo tereta prebačen sa grada na privatne investitore.

Međutim, koliko god ovo rešenje predstavljalo mali korak unapred – u smislu da će postepeno biti ukidane septičke jame i da će objekti biti priključivani na primarni kolektor – i dalje ostaje nerešeno pitanje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, bez koga će fekalije i dalje završavati u rekama i potocima.²

A kada je reč o postrojenju za prečišćavanje otpadnih voda, zanimljivo je da su Divčibare već imale jedno takvo postrojenje pre oko 45 godina. Međutim, to postrojenje je radilo manje od godinu dana, dok se danas taj objekat koristi za potrebe ski-staze „Crni vrh” koja se nalazi u neposrednoj blizini. Prema svedočanstvu nekadašnjeg direktora JKP Vodovod Miodraga Protića, postrojenje je kratko radilo jer je oprema u postrojenju bila predviđena za primorska a ne za planinska mesta, te nije izdržala prvu zimu:

„Prema mojim saznanjima, to je bila skupocena, moderna, slovenačka oprema, ali nije mogla da funkcioniše u zimskim uslovima, tačnije na temperaturi ispod nule. Koliko se sećam, na gornji deo objekta, ispod krova, bile su postavljene rešetke, što je bio dodatni problem jer tu stalno duva i još više snižava temperaturu. Već prve zime su se smrzle fekalne vode koje su ušle u kružne cevi postrojenja, tako da ti točkovi nisu mogli da se pokreću, pa su elektromotori pregoreli. To nije moglo da se popravi, a para za novu opremu tada nije bilo.”³

Da nije smešno, bilo bi tužno. A pritom ovo nije jedini primer „bačenog” novca u pokušaju da Divčibare dobiju kanalizaciju i postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda.

Naime, Saobraćajni institut CIP je pre oko 15 godina izradio tehničku dokumentaciju za izgradnju kanalizacije i novog postrojenja za preradu otpadnih voda na Divčibarama, koju je tadašnje Ministarstvo trgovine, turizma i usluga platilo oko 11,3 miliona dinara. Tehnička dokumentacija je obuhvatala sva dokumenta, projekte, elaborate i finansijske analize, a Ministarstvo je ovu dokumentaciju poklonilo gradu Valjevu sa ciljem da se do 2010. godine realizuje projekat izgradnje kanalizacije i postrojenja. Ovaj projekat, međutim, nikada nije realizovan.

Umesto toga, Gradska uprava grada Valjeva je u julu 2020. godine sprovela postupak javne nabavke za izradu već postojeće projektno-tehničke dokumentacije za postrojenje za preradu otpadnih voda na Divčibarama! U predmetnom postupku podnete su 4 ponude; međutim, i pored toga što su sve ponude bile prihvatljive, doneta je odluka o

² <https://mojedivcibare.com/divcibare-fabrika-otpadnih-voda/>

³ <https://www.kolubarske.rs/sr/vesti/valjevo/11223/>

obustavi postupka javne nabavke. Kako iz obrazloženja odluke proizlazi, postupak je obustavljen zato što je Građevinski fakultet u Beogradu izneo niz zamerki na Studiju o izvodljivosti „Tehnologije prerade otpadnih voda – Divčibare” i Dopunu ove studije, koje su predstavljale osnov za izradu tehničke dokumentacije.⁴

Naime, načelnica Gradske uprave grada Valjeva je 22. septembra 2020. godine (2 meseca nakon pokretanja postupka) poslala molbu Građevinskom fakultetu u Beogradu za mišljenje i ocenu pomenute studije o izvodljivosti, kao i njene dopune.

19. oktobra 2020. godine Gradskoj upravi grada Valjeva je dostavljeno stručno mišljenje Instituta za hidrotehniku i vodno ekološko inženjerstvo Građevinskog fakulteta u Beogradu u kome je, između ostalog, ukazano na sledeće:

- Nivo obrade pojedinih delova u obe analizirane Studije je neujednačen: dok su neka poglavlja obrađena vrlo malo (**lokacija, recipijent, kanalizacioni sistem, kvalitet prečišćene vode, izbor optimalne alternative**), druga poglavlja su neproporcionalno velika (finansijske analize, socijalno-ekonomski kontekst, analiza rizika);

- **Studija nije dala odgovore na neka od osnovnih pitanja kao što su: projekcija količina i kvaliteta otpadnih voda koje dolaze u postrojenje, stepen usklađenosti kapaciteta i faznosti izgradnje postrojenja sa razvojem kanalizacionog sistema, i nivo minimalnog kvaliteta prečišćene otpadne vode;**

- Kada je reč o analizi i izboru tehnologije prečišćavanja otpadnih voda, u Studiji su dati šturi opisi, nedostaju grafički prilozi, a nije dokumentovan ni način na koji su određene investicije i godišnji troškovi. Takođe, **nije dovoljno analiziran uticaj specifičnosti Divčibara (nadmorska visina, temperatura, velike varijacije protoka i opterećenja zagađujućim materijama) na izbor tehnološkog postupka;**

- Preporučena varijanta anareobne obrade otpadnih voda bi bila prva primena ove tehnologije u našim uslovima na nekom većem postrojenju. Iz šturih opisa ne može se zaključiti da je ova tehnologija primenjiva na Divčibarama. Štaviše, iz Studije se može zaključiti da predložena tehnologija podrazumeva visokopterećenu otpadnu vodu, dok podaci o kvalitetu otpadnih voda iz Studije ukazuju da to na Divčibarama neće biti slučaj. **O nepovoljnom uticaju planinske klime i niskih temperatura na rad ove tehnologije nema ni reči u Studiji;**

- Poređenjem Studije i Dopune studije izvodljivosti u delu izbora alternative tehnologije prečišćavanja mogu se primetiti krupne nedoslednosti.

Imajući u vidu nalaz i mišljenje Građevinskog fakulteta u Beogradu i suštinske zamerke na Studiju izvodljivosti koja je predstavljala osnov za pokretanje postupka javne nabavke, naručilac je bio prinuđen da donese odluku o obustavi postupka.

⁴ <http://portal.ujn.gov.rs/Dokumenti/JavnaNabavka.aspx?idd=2831309>

Godinu dana nakon ovog fijaska, Gradska uprava grada Valjeva je u aprilu 2021. ponovo raspisala javnu nabavku za izradu tehničke dokumentacije za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda sa pripadajućom kanalizacionom mrežom na Divčibarama,⁵ uzevši u obzir navedene primedbe i sugestije Građevinskog fakulteta u Beogradu. U predmetnom postupku su učestvovala dva ponuđača, a posao vredan oko 15 miliona dinara bez PDV-a je dobila grupa ponuđača na čijem je čelu bio Saobraćajni institut CIP. Dakle, isti onaj Institut koji je pre 15 godina već izradio tehničku dokumentaciju za izgradnju kanalizacije i novog postrojenja za preradu otpadnih voda na Divčibarama, koju je tadašnje Ministarstvo trgovine, turizma i usluga poklonilo Valjevu!

Navedenu činjenicu prokomentarisao je i gradonačelnik Valjeva u pisanom odgovoru portalu Kolubarske.rs:

„Tu staru tehničku dokumentaciju sam upravo izvukao iz fioke kada sam postao gradonačelnik. Upravo je ona bila jedan od inputa, uz nov projektni zadatak, za sadašnje projektovanje i dobar deo nje će se iskoristiti. Dosta vremena je prošlo i na terenu se desilo da su neki delovi javnih površina preko kojih je bilo predviđeno u projektu iz 2007. godine da prođe kolektor i mreža, posle 15 godina zauzeti raznim objektima, pa je ispravljanje i inoviranje dokumentacije svakako bilo neminovno. To važi i za postrojenje koje je sada optimalno dimenzionisano u skladu sa većim brojem objekata i budućih korisnika komunalne usluge odvođenja i prerade otpadnih voda iz objekata.”⁶

Gradonačelnik je, međutim, propustio da objasni ko je odgovoran za to što je dokumentacija uopšte stajala u fioci 15 godina, pa je bilo potrebno ponovo plaćati za njenu izradu i „inovaciju”.

Bilo kako bilo, Saobraćajnom institutu CIP je po drugi put plaćeno za izradu iste ili malo unapređene tehničke dokumentacije, a da li je ova ažurirana verzija gotova, u ovom trenutku nije poznato. Prema konkursnoj dokumentaciji, rok za izradu tehničke dokumentacije za izgradnju kanalizacione mreže iznosio je 90 dana, a za postrojenje 70 dana od dana zaključenja ugovora, i oba roka su istekla.

S druge strane, sasvim je sigurno to da do ovog trenutka (mart 2022.) još uvek nisu započeti radovi na izgradnji postrojenja za preradu otpadnih voda, niti je poznato kada će početi. A otpadne vode se i dalje ispuštaju direktno u planinske potoke i reke.

⁵ <https://jnportal.ujn.gov.rs/tender-eo/24627>

⁶ <https://www.kolubarske.rs/sr/vesti/valjevo/11250/>

IV ZAKLJUČAK

Imajući u vidu sve što smo naveli, postavlja se pitanje da je li u konkretnom slučaju potreban bilo kakav zaključak. Kako smo već rekli u uvodu, analizirani slučaj izgradnje postrojenja za preradu otpadnih voda na Divčibarama predstavlja samo jedan u nizu primera javašluka vlasti kada je u pitanju trošenje para poreskih obveznika, ali i neodgovornosti u pogledu zaštite životne sredine. I to ne samo ove vlasti, već i mnogih prethodnih. Jer kako inače objasniti činjenicu da je još pre 45 godina na nadmorskoj visini od skoro 1000 m, izgrađeno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda sa skupocenom opremom predviđenom za primorska mesta?! Ili činjenicu da je tehnička dokumentacija za izgradnju novog postrojenja petnaest godina skupljala prašinu u nečijoj fioci, da bi potom bila raspisana javna nabavka za izradu identične dokumentacije, a ugovor dodeljen institutu koji je prvobitno izradio tu dokumentaciju? Ili činjenicu da je prilikom određivanja tehničkih karakteristika novog postrojenja ponovljena ista greška u pogledu (ne)procene uticaja planinske klime i niskih temperatura na rad postrojenja...

Posledica ovakvog odnosa države prema zaštićenim prirodnim bogatstvima je da Divčibare ni dan-danas nemaju (funkcionalno) postrojenje za preradu otpadnih voda sa pripadajućom kanalizacijom i da se fekalije iz kanalizacije neprestano izlivaju u potoke i reke. Podsećanja radi, planina Maljen (čija se visoravan zove Divčibare) je proglašena za Predeo izuzetnih odlika uredbom Vlade Republike Srbije⁷ gde je u članu 2, između ostalog, navedeno da se: **“Predeo izuzetnih odlika „Maljen”, stavlja pod zaštitu kako bi se: očuvao dominantan fluvio-denudacioni reljef sa značajnim uticajem endogeno-tektonskih procesa koji su usloveli i pojavu više tektonskih oblika; očuvali rečni tokovi koji su usekli duboke rečne doline odlika klisura, na pojedinim delovima i kanjonskog tipa (u tom smislu posebno se ističu klisure Bukovske i Crne reke, zatim Crne Kamenice, pa klisura reke Kozlice i Tinje, levih pritoka Kamenice);....“**

Prema istoj uredbi, zabranjeno je „slobodno ispuštanje otpadnih i zagađujućih voda u vodotoke” (član 6. tačka 9).

I zaista, nakon svega što smo naveli, suvišan je bilo kakav zaključak.

⁷ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2021/83/6/reg>